

Wybrane rodzaje przestępczości w przestrzeni Gdańska w latach 2013–2015

Bartosz Korinth | Wydział Oceanografii i Geografii, Instytut Geografii

Streszczenie

Słowa kluczowe:

Gdańsk,
przestępczość,
geografia
przestępczości

Celem niniejszego opracowania jest zobrazowanie przestrzennego zróżnicowania wybranych rodzajów przestępstw (kradzieży z włamaniem, bójek i pobić oraz uszkodzeń mienia) w mieście Gdańsku w latach 2013–2015.

The chosen types of crime in the area of Gdańsk in the period 2013–2015.

Abstract

Key words:
Gdańsk, crime,
geography of crime

This paper's aim is to portray spatial diversity of the particular kinds of crime (burglary, fights, battery and damage to property) in the city of Gdansk over the period 2013–2015

Wprowadzenie

Zjawisko przestępczości jest jednym z najbardziej zauważalnych problemów wśród współczesnego społeczeństwa. Ma ono duży oddźwięk w gospodarce kraju i jakości życia jego mieszkańców (Bąk 2015: 44). Szkodliwy wpływ przestępczości oraz widoczny zakres jej oddziaływania stają się najistotniejszą kwestią w działaniach państwa, którego celem jest jej zwalczanie. Problem występowania czynów zabronionych przyczynia się, szczególnie w ostatnich latach, do badań nad złożonością tego zjawiska.

Zmiany charakteru przestępczości oraz wzrost jej ujemnych skutków są fundamentem do tworzenia specjalistycznych analiz kryminalnych (Chlebowicz, Filipkowski 2011: 12–13), wykonywanych nie tylko przez kryminologów i osoby związane bezpośrednio z omawianym zagadnieniem, ale także przez geografów. Oni to, wyodrębniając nową gałąź nauki (nazywaną geografią przestępczości) (Bartnicki 1986: 237–242), umiejscawiają przestępczość w czasie i przestrzeni.

W niniejszym artykule analizuję wybrane zjawiska w Gdańsku w latach 2013–2015¹. Moim celem nadrzędnym jest przedstawienie przestrzennego zróżnicowania przestępczości oraz ocena dynamiki jego zmian w wybranym okresie. Szczególne znaczenie ma umiejscowienie takich rodzajów czynów niedozwolonych jak bójki i pobicia, kradzieże z włamaniem oraz uszkodzenia mienia. Zaznaczyć należy, że w badanym okresie nie występowały w kraju żadne zmiany kodeksowe, które mogłyby znacząco wpłynąć na wyniki analiz.

Przestępstwo rozumiane jest przez autora według definicji zawartych w poszczególnych artykułach prawa karnego, szczególnie zaś art. 1 ustawy kodeksu karnego z dnia 6 czerwca 1997, który określa to zjawisko jako popełnienie czynu zabronionego pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia (Hołtys 2007: 5). Bardziej precyzyjne określenia dotyczące poszczególnych kategorii przestępstw zawarte są w art. 228 (mówiącym o uszkodzeniu mienia), art. 158 (opisującym bójki i pobicia) oraz w art. 279 (opisującym kradzież z włamaniem).

Analiza danych dotyczących wybranych elementów oparta została w głównej mierze na informacjach pochodzących ze statystyk prowadzonych przez Komendę Miejskiej Policji w Gdańsku. Na ich podstawie przeprowadzona została charakterystyka przestrzenna zjawiska oraz ocena jego dynamiki. Należy przy tym zwrócić uwagę, że dane te mogą posiadać pewien zakres błędu ze względu na ich sugestywne źródło. Pierwszym argumentem przemawiającym za tym jest świadomość niepełnego rozmiaru wydarzeń spowodowana nieotrzymaniem przez policję informacji o czynnie zabronionych (Wójcik 2011: 1). Innym jeszcze problemem może być motyw zamierzonych manipulacji instytucji (Sztaundynger 2003: 128) bądź też znaczne opóźnienie jej działania.

¹ Analizę przestrzennego zróżnicowania przestępczości w latach wcześniejszych znaleźć można między innymi w publikacji J. Wendta: 2001.

Wpływ na pewien margines błędu może mieć również ciemna liczba przestępstw, która jest różnicą pomiędzy zdarzeniami zarejestrowanymi a tymi, które miały miejsce w rzeczywistości. Wątpliwości te często określane są przez badaczy jako zasada, w której oficjalna liczba stwierdzonych czynów zabronionych wynosi jedynie 15% całej jej wartości (Wójcik 2011: 19–20). W literaturze prezentowanej przez innych badaczy tak zwana ciemna liczba przestępstw wynosić może około 50% ogółu wszystkich czynów zabronionych (Siemaszko, Gruszyńska, Marczewski 2009: 11–54). Niektórzy autorzy wyraźnie zwracają uwagę na to zagadnienie, podkreślając jednocześnie, że dane te należy traktować komplementarnie (Szymańczyk 1998: 3), niemniej jednak wspomniane 15% przypadków stanowi stosunkową dużą próbę, która pozwala na analizę przestępczości oraz przedstawienie jej zmian w postaci ogólnej analizy.

W celu przedstawienia i scharakteryzowania przestępczości w Gdańsku wykorzystany został podział miasta na dziewięć rejonów, wyszczególnianych przez Komendę Miejską Policji. Uszeregowano w ten sposób obszary, w których podział na poszczególne komisariaty (KP) przedstawia poniższa tabela.

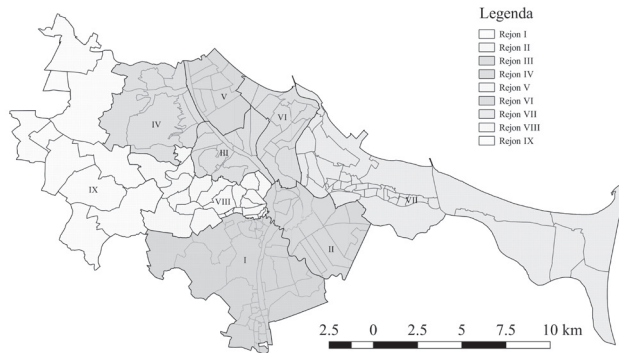
Tab.1. Podział rejonów miasta Gdańska według kryterium Komendy Miejskiej Policji

Rejon	Dzielnice miasta
Rejon I (KP I)	Chełm, Wzgórze Mickiewicza, Biskupia Górka, Szadółki, Rębowo, Ujeścisko, Zakoniczyn, Łostowice, Orunia, Orunia Górna, Oruńskie Przedmieście, Stare Szkoty, Ptaszniki, Dolniki, Maćkowy, Lipce, Niegowo, Ostróżki, Św. Wojciech
Rejon II (KP II)	Stare Miasto, Główne Miasto, Stare Przedmieście, Spichlerze, Dolne Miasto, Olszynka, Rudniki, Długie Ogrody, Ołowianka, Sienna Grobla, Polski Hak, Gęsia Karczma, Biały Dworek
Rejon III (KP III)	Wrzeszcz, Strzyża Górna i Dolna, Kuźniczki, Srebrzysko, Studzienka, część Nowych Szkotów
Rejon IV (KP IV)	Gospódki, Oliwa, Rynarzewo, Dąbie, Lipniki
Rejon V (KP V)	Żabianka, Jelittkowo, Wojnowo, Przymorze Małe i Wielkie, Czerwony Dwór, Biały Dwór, Zaspą, Młyniec, Zaspą Rozstaje
Rejon VI (KP VI)	Nowy Port, Brzeźno, Letnica, Nowe Szkoty, Zielony Trójkąt, porty i stocznie
Rejon VII (KP VII)	Stogi, Górki Zachodnie, Krakowiec, Przeróbka, Wislouchcie, Westerplatte, Port Północny, MPH Gdańsk, Sobieszewo, Górki Wschodnie, Orle, Komary, Świbno, Wieniec, Sobieszewo, Sobieszewska Pastwa, Przegalina, Błonie, Reduta Płońska, Płonia Mała, Płonia Wielka
Rejon VIII (KP VIII)	Nowe Ogrody, Suchanino, Siedlce, Piekiełko, Zabornia, Jasień, Emaus, Diabełkowo, Migowo, Nowolipki, Migowo, Brętowo, Piecki, Nowiec, Matemblewo, Niedźwiednik, Kiełpinek
Rejon IX (KP IX)	Kiełpino Górne, Smęgorzyno, Karczemki, Bysewo, Kokoszki, Matarnia, Rębichowo, Firoga, Klukowo, Żłota Karczma, Barniewice, Nowy Świat, Osowa, Wysoka, Owczarnia

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Gdańsku.

Należy tu zwrócić uwagę, że ze względu na brak takiego podziału statystycznego w Centralnym Ośrodku Dokumentacji Geodezyjnej i Kartograficznej (z którego autor korzystał) oraz w innych tego typu instytucjach zastosowano w pracy własne

wyodrębnienie rejonów, które są porównywalne ze sklasyfikowanymi przez Komendę Miejską Policji. Niewielkie różnice z tym związane nie wy wpływają jednocześnie na ukazanie intensyfikacji zjawiska przestępczości. To zróżnicowanie przestrzenne przedstawia il. 1.

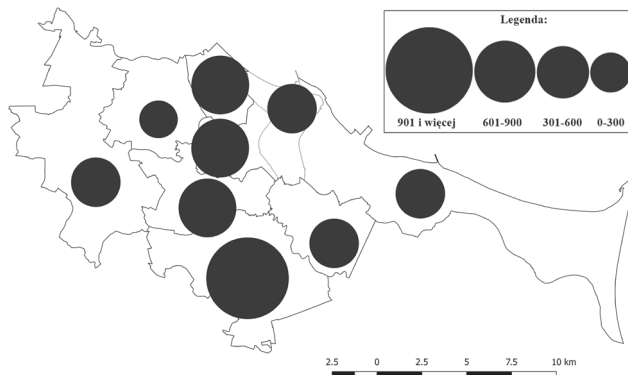

II.1. Podział Gdańska na rejonny komisariatów według kryterium Komendy Miejskiej Policji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zebranych danych.

Wyniki badań

Istotna dla autora stała się kwestia wymienionych wcześniej rodzajów przestępczości, czyli bójek i pobić, kradzieży z włamaniem oraz uszkodzeń mienia. Przestrzenne zróżnicowanie występowania kradzieży z włamaniem przedstawia il. 2.

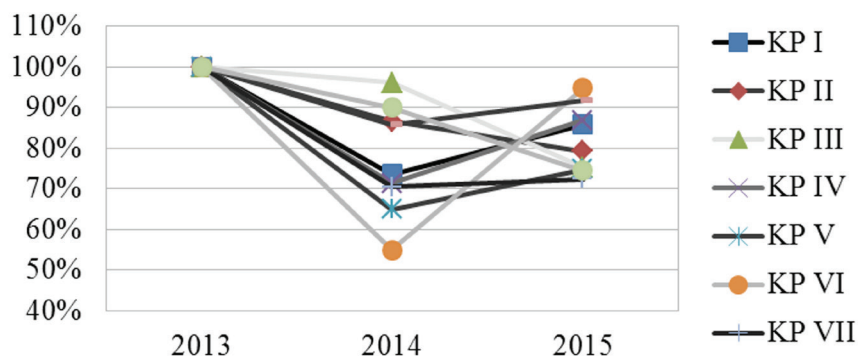

II.2. Przestrzenne zróżnicowanie liczby kradzieży i włamań w Gdańsku w latach 2013–2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Gdańsku.

Jak wynika z danych przedstawionych powyżej w formie kartodiagramu, w Gdańsku zauważalne jest zróżnicowanie przestrzenne występowania kradzieży z włamaniem. Najbardziej występowały one w rejonie IV, w którym w latach 2013–2015 odnotowano

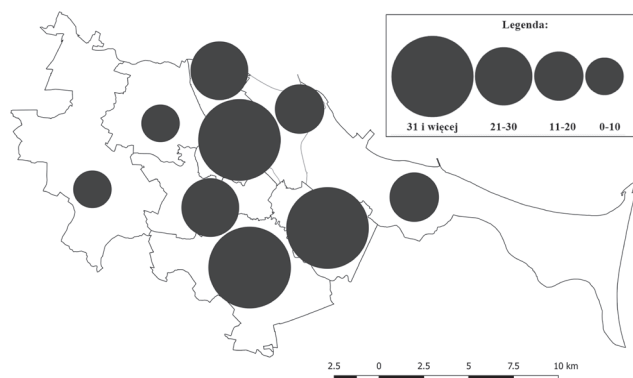
mniej niż 300 tego typu wydarzeń. Więcej takich sytuacji zaobserwować można było w rejonach II, VI, VII i IX, w których liczba czynów oscylowała w przedziale pomiędzy 301 a 600 zdarzeń w ciągu trzech lat. Najwyższe natężenie kradzieży z włamaniem dotyczyło obszarów oznaczonych numerem III, V, VIII i I. Liczba przestępstw w badanym okresie przekroczyła 901 zdarzeń.

II.3. Dynamika zmian liczby kradzieży z włamaniem w Gdańsku w latach 2013–2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Gdańsku.

Zmieniła się również dynamika występowania kradzieży z włamaniem, co przedstawione zostało na il. 3. Największe zmiany zaobserwowano w przypadku rejonu I, w którym liczba tych czynów spadła wyraźnie w porównaniu do reszty obszarów. W świetle statystyk policyjnych w przypadku pozostałych ośmiu rejonów zauważyć można pewną stagnację, a więc charakter występowania wybranego czynu zabronionego nie wykazuje znaczącego (z punktu widzenia autora) spadku lub wzrostu. Jednocześnie w poszczególnych latach zauważalna jest ogólna liczba wydarzeń, która w przypadku większości sklasyfikowanych jednostek występuje w przedziale od 100 do 300 zdarzeń rocznie z niewielkimi zmianami w stosunku do rejonu I.

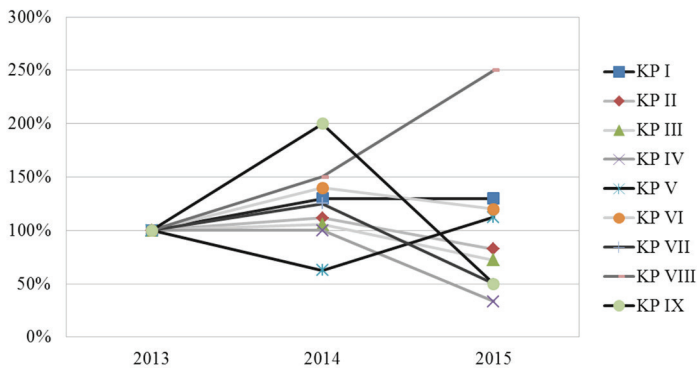
II.4. Przestrzenne zróżnicowanie liczby bójek i pobić w Gdańsku w latach 2013–2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Gdańsku.

Na il. 4 zobrazowano przestrzenne występowanie czynów zabronionych określanych przez statystykę policyjną jako bójki i pobicia. Jak można zauważyć, przestępstwa te występują w Gdańsku stosunkowo rzadziej niż w przypadku kradzieży z włamaniem. Najbardziej bezpiecznymi pod tym względem rejonami miasta są te oznaczone numerami IV, VI, VII i IX, w których zjawisko to nie występuje więcej niż 20 razy w ciągu całego badanego okresu.

Zauważalne jest liczne występowanie bójek i pobić w rejonach III i I, w których liczba takich zdarzeń jest dwukrotnie większa niż w przypadku innych rejonów wymienionych wcześniej przez autora. W pozostałych obszarach liczba takich sytuacji oscyluje w granicach od 21 do 40 czynów w ciągu badanego okresu.

Jak wynika z informacji przedstawionych na il. 5, w większości wyodrębnionych rejonów (II, III, IV, VII i IX) zanotowano tendencję spadkową występowania bójek i pobić. Na uwagę zasługuje w tym przypadku sytuacja zaobserwowana w rejonie VII, w którym liczba wydarzeń spadła o 50% w porównaniu do roku 2013. Jednocześnie wzrost liczby przestępstw tego typu zauważyć można w rejonach IV i VIII, w których wzrost ten oscyluje również w granicy 50%.

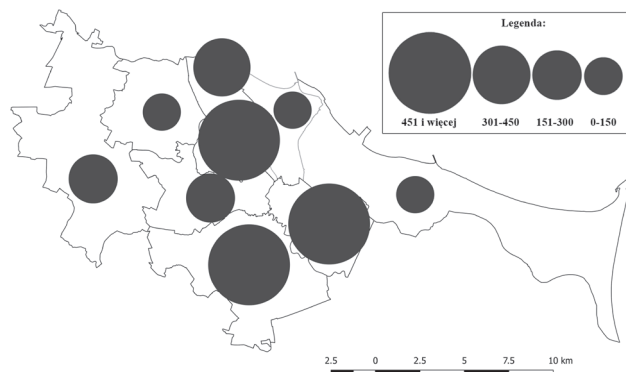

II.5. Dynamika zmian częstotliwości występowania bójek i pobić w Gdańsku w latach 2013–2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Gdańsku.

W stolicy województwa pomorskiego wysoka jest również liczba przestępstw definiowanych jako uszkodzenie mienia. Wyniki analizy danych przedstawionych na il. 6 wskazują, że zjawisko to może być determinantą niepokoju w regionach o numerze I, II i III, w których liczba wybranych czynów zabronionych przekroczyła w badanym okresie 451 zdarzeń. Zaobserwować można również stosunkowo dużą liczbę takich przypadków w rejonie V, w którym zarejestrowano od 301 do 450 przestępstw. Najmniejsza jak dotąd liczba zjawisk stwierdzonych w statystykach wyróżnia z kolei rejonny oznaczone numerami IV, VI i VII, w których liczba opisanych sytuacji nie przekracza liczby 150 w skali roku.

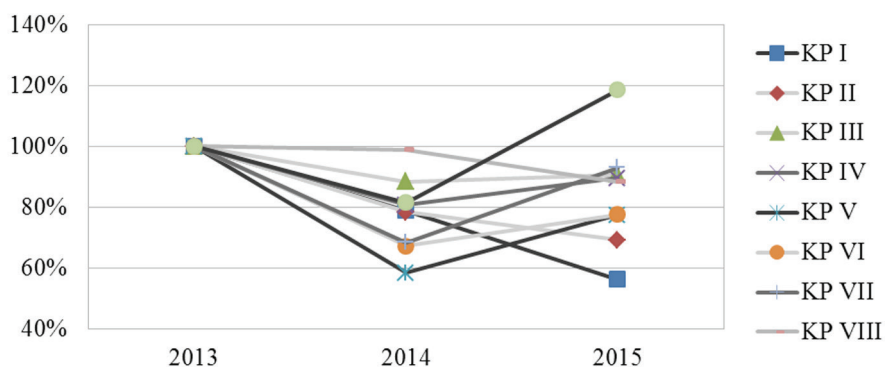
W tym jednak przypadku zaznaczyć należy, że uszkodzenie mienia i samo pojęcie mienia definiowane jest różnie w zależności od podejścia. Tak jak w rozumieniu społeczeństwa jasny jest przypadek bójki, pobicia czy kradzieży z włamaniem, tak tutaj mogą wystąpić największe problemy w realnym oszacowaniu wielkości zjawiska, często też liczba uszkodzeń mienia nie jest zgłaszana przez poszkodowanych.

II.6. Przestrzenne zróżnicowanie liczby uszkodzeń mienia w Gdańsku w latach 2013–2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Gdańsku.

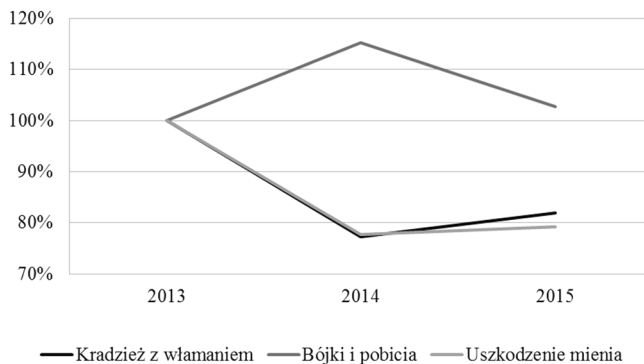
Wskaźnik dynamiki zmian w liczbie przestępstw w postaci uszkodzenia mienia przedstawiony na il. 7 jest względnie ustabilizowany w przypadku rejonów z numerem VI, VII, VIII i IX. Liczba tego rodzaju zjawisk w tych właśnie obszarach nie wzrasta ani nie maleje w sposób diametralny, wszędzie tam bowiem jej wartość wyrażana jest w granicach od około 60% do 100% zdarzeń. Bardziej dynamiczna sytuacja zauważalna jest w rejonie V, gdzie w 2014 r. liczba przestępstw znacznie spadła, by w roku kolejnym znowu wzrosnąć w stosunku do początku badanego okresu.

II.7. Dynamika zmian częstotliwości występowania uszkodzeń mienia w Gdańsku w latach 2013–2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Gdańsku.

W celu lepszego zobrazowania występowania wybranych rodzajów przestępczości w Gdańsku na il. 8 przedstawiono ogólne zestawienie natężenia wyżej wymienionych zjawisk dla całego miasta w latach 2013–2015. Analizowane rodzaje czynów zabronionych wykazują różne układy w przestrzeni i zmienność w czasie, szczególnie jeśli dotyczy to różnic pomiędzy dynamiką kradzieży z włamaniem oraz uszkodzeniem mienia a zmiennością zachodzącą w przypadku bójek i pobić. Wśród pierwszych wymienionych elementów można zauważyć pozytywny trend spadkowy, który w roku 2015 występował w granicach od 75% do 85% i w porównaniu do roku poprzedniego utrzymywał się na niemal stałym poziomie. Inne zmiany zanotowano z kolei w przypadku bójek i pobić, których dynamika wykazuje tendencję wzrostową, szczególnie zauważalną w roku 2014, w którym ich wartość wyniosła blisko 115%.

IL.8. Dynamika zmian wybranych rodzajów przestępczości w Gdańsku w latach 2013–2015

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Gdańsku.

Podsumowanie

Częstotliwość i siła występowania przestępstw jest wyraźniejsza w miastach niż w wsiach (Kozielska 2008: 105), stąd też szczególnie istotne staje się badanie tego zjawiska w Gdańsku. Choć w ciągu ostatnich lat nastąpił w Polsce pewien pozytywny trend spadkowy liczby zdarzeń zabronionych, to nadal zauważalne jest ich duże oddziaływanie na środowisko społeczno-ekonomiczne miasta (Błachut i in. 2001: 189–190). Celem artykułu stało się ukazanie wybranych rodzajów przestępczości takich jak kradzież z włamaniem, bójki i pobicia czy uszkodzenia mienia, w sposób uwzględniający czas i przestrzeń w wyodrębnionych obszarach obsługiwanych przez Komendę Miejską Policji.

Badania przeprowadzone na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji prowadzą do wyraźnie zaobserwowanego podziału miasta na rejony mniej lub bardziej narażone na niebezpieczeństwo. Zauważalna jest w tym przypadku koncentracja zdarzeń niepożądanych przez społeczeństwo w centralnej części Gdańska, w szczególności zaś w rejonie numer I, obejmującym swym zasięgiem takie regiony jak: Chełm, Wzgórze Mickiewicza, Biskupia Górka, Szadółki, Rębowo, Ujeścisko, Zakoniczyn, Łostowice,

Orunia, Orunia Górna, Oruńskie Przedmieście, Stare Szkoty, Ptaszniki, Dolniki, Maćkowy, Lipce, Niegowo, Ostróżki i Św. Wojciech.

Negatywne zjawisko zanotowano również w innych jednostkach położonych centralnie względem wykonanych kartodiagramów, między innymi w Starym Mieście, Głównym Mieście, Starym Przedmieściu, Dolnym Mieście, Olszynie, Rudnikach, Długich Ogrodach, Ołowiance, Polskim Haku, Gęziej Karczmi, Białym Dworcu (rejon II) czy Wrzeszczu, Strzyży Górnej i Dolnej, Srebrzysku i Studzience (rejon II), w których wszystkie wytypowane przez autora przestępstwa występują stosunkowo często.

Dzięki tym informacjom można postawić tezę, że we wszystkich wyżej wymienionych rejonach liczba czynów zabronionych może zagrażać istniejącemu tam porządkowi publicznemu (Bąk, Szczecińska 2015: 5). Pojawić może się też tutaj wyodrębnienia przez niektórych badaczy „gospodarka strachu”, czyli lęk przed przestępczością występującą w okolicy (Klaus 2013: 154).

W wyniku przeprowadzonych badań wskazano również te dzielnice, w których intensywność analizowanych czynów zabronionych jest niewielka. Bezpiecznie mogą się czuć mieszkańcy takich rejonów jak IV (Gospódki, Oliwa, Rynarzewo, Dąbie, Lipniki), VI (Nowy Port, Brzeźno, Letnica, Nowe Szkoty, Zielony Trójkąt, porty i stocznie), VII (Stogi, Górki Zachodnie, Krakowiec, Przeróbka, Wisłoujście, Westerplatte, Port Północny, MPH Gdańsk, Sobieszewo, Górki Wschodnie, Orle, Komary, Świbno, Wieniec, Sobieszewo, Sobieszewska Pastwa, Przegalina, Błonie, Reduta Płońska, Płonia Mała, Płonia Wielka) oraz IX (Kiełpino Górne, Smęgorzyno, Karczemki, Bysewo, Kokoszki, Matarnia, Rębiechowo, Firoga, Klukowo, Złota Karczma, Barniewice, Nowy Świat, Osowa, Wysoka, Owczarnia), które w przedstawionych kartodiagramach nie wykazywały elementów negatywnych. Zauważyć również należy, że obszary te należą do części peryferyjnej Gdańska, w której w większości proces osiedleniowy jeszcze się nie zakończył i nie wykształciły one jeszcze swojego ostatecznego charakteru. Trzeba również zaznaczyć, że pojedyncze jednostki wewnątrz rejonów mogą charakteryzować się innymi wartościami w stosunku do reszty należących do jednego obszaru badanego.

W stolicy województwa pomorskiego zmienia się także sama dynamika zmian zaobserwowana na zaprezentowanych w pracy wykresach (il. 3, il. 5, il. 7) przedstawiających poszczególne liczby przestępstw w przeciągu trzech lat. Zaznacza się tutaj stale rosnąca liczba zdarzeń zarejestrowanych w rejonie oznaczonym numerem V (w Żabiance, Jelitkowie, Wojnowie, Przymorzu Małym i Wielkim, Czerwonym Dworze, Białym Dworze, Zaspie, Młyńcu, Zaspie Rozstajach). Można się spodziewać, że w przyszłości obszar ten dołączy do tych, w których wartość ta jest szczególnie wysoka.

Wśród przyczyn zjawiska przestępczości badacze dopatrują się wielu czynników społeczno-ekonomicznych. Najczęściej przytaczana jest przez nich liczba mieszkańców miasta, ich realne dochody i zróżnicowanie pomiędzy nimi, tempo rozwoju gospodarczego, ilość spożywanego alkoholu czy skuteczność wymiaru sprawiedliwości (Sztadynger 2003: 129–130). Inni jeszcze autorzy prac z tego zakresu doszukują się

przyczyn intensywności czynów zabronionych w problemach z uzyskaniem legalnej pracy, która jednocześnie zmniejsza ryzyko związane z działalnością nielegalną (Sztadynger 2003: 94).

Również polityka państwa, wykorzystująca często analizę kryminalną, prowadzi do stopniowego eliminowania zjawisk niepożądanych, wykorzystując w tym celu różnorodne akcje społeczne, media i kulturę. Mierzy się ona jednak z pojawiającymi się nowymi typami przestępczości, jak na przykład cyberprzestępczość, w przypadku której brak jest odpowiednich danych.

Zarówno przyczyny powstawania zjawiska czynów zabronionych w miastach polskich, jak i same działania zapobiegawcze stanowią jednak zupełnie inny temat, niż postawiony w niniejszej pracy, w której fundamentalną kwestią są trzy wybrane rodzaje czynów stanowiące zdecydowaną większość wszystkich popełnianych przestępstw w Polsce (Mordwa 2012: 94).

Literatura

- Bąk I., 2015, *Struktura i typologia przestrzenna przestępczości w Polsce*, „*Ekonometria*”, nr 4(50).
- Bąk I., Szczecińska B., 2015, *Statystyczna analiza przestępczości w województwach Polski*, „*Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis*”, nr 81.
- Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., 2001, *Kryminologia*, Warszawa: Wydawnictwo Arche.
- Chlebowicz P., Filipkowski W., 2011, *Analiza kryminalna. Aspekty kryminalistyczne i prawdopodobne*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Hołtys B., 2007, *Kryminalistyka*, Warszawa: LexisNexis.
- Klaus W., 2013, *Zapobieganie przestępczości – polityka społeczna przeciwdziałająca wykluczeniu społecznemu*, (w:) *Społeczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości w Polsce*, red. K. Buczkowski, B. Czarnańska-Działuk, Warszawa: Wydawnictwo Akademickie SEDNO.
- Kozielska B., 2008, *Współczesne koncepcje rozwoju metropolii w kontekście paradygmatu miast globalnych*, Katowice: Uniwersytet Śląski, Wydział Nauk Społecznych.
- Mordwa S., 2012, *Struktura i typologia przestrzenna przestępczości w Polsce – przykład wykorzystania walidacji liczby skupień w metodzie k-średnich*, „*Acta Universitatis Lodzianis. Folia Geographica Socio-oconomica*”, nr 12.
- Safański T., 2008, *Europejskie Biuro Policji Europol. Genewa. Główne aspekty działania. Perspektywy rozwoju*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Sztadynger J., Sztadynger M., 2003, *Ekonometryczne modele przestępczości*, „*Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny*”, LXV, z 3.
- Szymańczak J., 1998, *Przestępczość w Polsce w latach dziewięćdziesiątych*, „*Biuro Studiów i Ekspertyz*”, nr 643.
- Wendt J., 2001, *Przestrzenne zróżnicowanie przestępczości w Gdańsku*, (w:) *Łęcka I., Geografia różnorodności. Różnorodność w geografii*, Warszawa: Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW.
- Wójcik J., 2011, *Główne problemy przestępczości w Polsce z początkiem XXI wieku*, „*Zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Informatyki Zarządzania i Administracji w Warszawie*”, nr 3 (16)
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (Dz. U. z 2017 r., poz. 2204).